

RESTAURAREA UNUI VAS ENEOLITIC DIN TELL-UL VITĂNEȘTI 'MĂGURICE'

Mădălina DUMITRU *

Abstract: *This paper presents the restoration of a Chalcolithic vessel discovered at Vitănești 'Măgurice', a tell settlement located in the Teleorman Valley, approximately 7 km northeast of Alexandria, Teleorman County. It was discovered in 2020 during the last excavation season coordinated by Dr. Radian Romus Andreescu. It is a pyriform shaped vessel of the 'amphora' type, medium sized, fragmented, consisting of 61 fragments of various dimensions (four from the base area, four from the rim area and 53 from the body), representing ca. 80% of the complete vessel. Two vertical handles are located where the high neck joins the maximum diameter area. It is decorated with deep pinches made in the raw clay arranged in horizontal rows, which cover the vessel almost entirely, excepting some parts of the neck and base. The object suffered some degradation, mostly caused by the burning of the dwelling where it was discovered. Typical ceramic restoration operations were performed to restore the original appearance of the vessel. These operations were consisted of mechanical and chemical cleaning, bonding, consolidation and chromatic integration in order to enable the possibility of the vessel's inclusion in future exhibitions.*

Rezumat: *Articolul prezintă restaurarea unui vas eneolitic, provenit de pe șantierul arheologic Vitănești 'Măgurice', situat în valea Teleormanului, la 7 km nord-est de orașul Alexandria, județul Teleorman. A fost descoperit în anul 2020, în ultima campanie coordonată de dr. Radian Romus Andreescu. Este un vas piriform de tip 'amphora', de dimensiuni medii, fragmentar, alcătuit din 61 de fragmente, reprezentând părți din buză (patru), corp (53) și bază (patru), constituind aproximativ 80% din total. Gâtul înalt este unit de zona diametrului maxim prin două toarte verticale. Decorul este alcătuit dintr-un registru orizontal, realizat cu ajutorul impresiunilor făcute adânc în pasta crudă, ce acoperă vasul aproape în totalitate cu excepția unor porțiuni dinspre gât și bază. Obiectul a suferit o ardere foarte puternică, provocată cel mai probabil de incendierea locuinței unde a fost descoperit. Toate operațiile puse în practică sunt specifice restaurării ceramicii. Curățarea mecanică și chimică, asamblarea fragmentelor ceramice, completarea zonelor lacunare, integrarea cromatică sunt operații care au redat semnificația inițială a obiectului și au înlesnit includerea lui în circuitul expozițional.*

Keywords: *Gumelnita culture; Chalcolithic; restoration; pottery; adhesive; chromatic integration; bonding.*

Cuvinte cheie: *cultura Gumelnița, eneolitic, restaurare, ceramică, adeziv, integrare cromatică, asamblare.*

Introducere

Vasul a fost descoperit în așezarea gumelnițeană de tip *tell* Vitănești 'Măgurice', aflată în comuna Vitănești, județul Teleorman, la circa 7 km nord-est de orașul Alexandria, fiind amplasată în apropierea terasei de nord-est a râului Teleorman (Andreescu *et al.* 2009: 75) (Planșa I.1). Cercetarea, începută în anul 1993, a dus la descoperirea ultimului nivel de locuințe incendiate, la investigarea unor mari porțiuni din cele următoare și la efectuarea unor sondaje sedimentologice pentru stabilirea genezei așezării și a relației cu mediul înconjurător (Andreescu *et al.* 2022: 456, 458) (Planșa I.2).

Contextul descoperirii

Vasul face parte din inventarul ceramic al unei locuințe incendiate (L.18), situate în suprafața M-R a *tell*-ului, în careurile 1-5. Aceasta a fost descoperită în anul 2018 (Andreescu *et al.* 2019: 248-9),

* Muzeul Județean Teleorman, str. 1848, nr. 1, 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; dumitrumadalina32@yahoo.com

fiind cercetată pe parcursul a mai multor campanii (Andreescu *et al.* 2019: 248-9; 2020: 435-6; 2021: 543; 2022: 427-8). S-a constatat că pe latura de NV-SE a distrugerii, în careurile P4-R4, era o aglomerare de vase ceramice sparte *in situ* (Andreescu *et al.* 2020: 435). Obiectul aflat în studiu se găsea în careul R4, prins în distrugerea locuinței (Andreescu *et al.* 2021: 545, fig.3), împreună cu un mic bol ce a avut în interior oase de pește¹, o cupă pictată cu grafit și fragmente dintr-un vas de dimensiuni mari (Planșa II.2).

S-a putut observa că a fost așezat vertical pe nivelul de călcare al locuinței, spart de resturile de pereți, părțile superioare fiind căzute în interiorul lui (Planșa II.1).

Descrierea piesei și starea de conservare înainte de restaurare

Obiectul aparține perioadei eneolitice, fiind un vas piriform de tip 'amphora', apărut spre sfârșitul fazei Gumelnița A2, sub influența sălcuțeană (Voinea 2005: 43). Piese asemănătoare, reduse numeric, provin din siturile gumelnițene de la nord de Dunăre, de la Gumelnița (Dumitrescu 1968: 128, fig. 20), Glina, Blejești și de pe teritoriul sud-dunărean al aceleiași culturi, de la Karanovo (Voinea 2005: pl.69/2-6) (Planșa VIII).

Este de dimensiuni medii, lucrat la mână, prin tehnica modelării în suluri, din argilă comună, de bună calitate, cu nisip fin folosit ca degresant.

Are gâtul înalt, buza rotunjită, ușor evazată, baza plată și corpul bombat. Două toarte rotunjite, verticale, diametral opuse, unesc gâtul de zona diametrului maxim. La baza acestuia, se găsesc patru protuberanțe conice, aplatizate, cu vârful în jos, situate concentric, la distanțe egale. Suprafața interioară este bine netezită și lustruită. La exterior, gâtul este lustruit, iar toartele și porțiunea dinspre bază sunt netezite.

Forma vasului pare că este modelată astfel încât să redea aspectul corpului feminin, întruchipare a fertilității pământului, personificare a fiecărei faze a vieții, a morții și a regenerării (Gimbutas 1999: 26). În urma studiilor, se observă că, în preistorie, formele nu sunt în afara lumii și omului. Ele se integrează vieții din care provin, reproducând în spațiu anumite impulsuri spirituale (Focillon 1977: 42). Așa cum a scris Mircea Eliade, omul societăților arhaice tinde să trăiască în sacru sau în preajma obiectelor consacrate cât mai mult timp (Eliade 2000: 14).

Decorul este alcătuit dintr-un registru orizontal ce acoperă vasul aproape în totalitate cu excepția unor porțiuni dinspre gât și bază. A fost realizat cu ajutorul impresiunilor foarte dese făcute adânc în pasta crudă, poziționate în șiruri orizontale și suprapuse. Partea inferioară este decorată cu grupuri de câte trei linii 'barbotinate' (Voinea 2005: 62) ce pleacă de sub registrul cu impresiuni spre bază.

Culoarea galben-roșcată este dată de arderea oxidantă, la care se adaugă arderea secundară provocată de incendierea locuinței unde a fost descoperit. Din cauza temperaturilor mari din timpul incendiului, unele zone au fost arse până aproape de vitrificare. Pe suprafața vasului se remarcă fisuri, cea mai evidentă fiind cea de la una dintre toarte. Pe alocuri, are desprinderi de material ceramic (Planșele III și IV).

Vasul este fragmentar, alcătuit din 61 de fragmente de diferite dimensiuni, reprezentând părți din buză (patru), corp (53) și bază (patru), constituind aproximativ 80% din vas (Planșele III și IV). Acestea aveau pe suprafața lor depuneri de sediment și de carbonați din mediul de zacere (Planșa III).

Etapele restaurării

La intrarea în laborator, obiectul a fost examinat cu atenție pentru a se identifica etapele restaurării, tratamentele corecte și materialele folosite, care trebuie să fie apropiate de original ca rezistență și duritate, să fie durabile, să nu contamineze originalul, să fie reversibile.

Într-o primă etapă, surplusul de pământ s-a eliminat cu ajutorul unor pensule fine și s-au făcut teste în vederea stabilirii rezistenței la curățarea impurităților cu apă și acid citric.

Curățarea prin spălare cu apă caldă s-a efectuat cu perii din fibre naturale, fragmentele cu fisuri și exfolieri fiind tratate cu mare grijă, utilizându-se tampoane umede din vată de bumbac.

A urmat curățarea chimică a depunerilor de carbonați cu o soluție de acid citric în proporție de 5%, după ce în prealabil fragmentele ceramice au fost imersate în apă până la saturație. Neutralizarea acidului s-a realizat în apă distilată, operația fiind repetată de mai multe ori. Uscarea s-a făcut pe hârtie de filtru, la temperatura camerei.

Există motive serioase pentru care curățarea este considerată necesară. Unul dintre acestea ar fi că numeroasele depuneri maschează culoarea și decorurile în relief, pot produce pățări, iar dacă pătrund în fisuri conduc la pierderi de material. Pe de altă parte, odată aplicat acest tratament, se pierd unele informații despre reziduurile de mâncare de pe pereții vasului sau despre substanțe folosite pentru a micșora porozitatea (Buys și Oklay 2011: 84).

În a doua etapă, fragmentele ceramice au fost potrivite pe hârtie, astfel încât să se contureze forma desfășurată a vasului (Planșa IV).

În continuare, acestea s-au asamblat cu poliacetat de vinil (aracet) fără plastifiant (Planșa V). Adezivul s-a ales în funcție de mai multe criterii, cum ar fi vâscozitatea lui (neputând intra în porii vasului, nu există pericolul pățării și asigură o asamblare durabilă), reversibilitatea (poate fi îndepărtat fără a produce degradarea obiectului), lipsa reacțiilor chimice adverse cu celelalte materiale, transparența după uscare.

Fragmentele asamblate două câte două, au fost sprijinite în cutia cu nisip fin pentru uscare, vasul fiind construit sistematic, începând cu baza. O parte din cioburile de mici dimensiuni, lipite între ele, au format panouri care s-au atașat vasului. Pentru o asamblare bună, s-au folosit clești de plastic cu scopul de a fixa elemente cu precizie.

Consolidarea fisurilor s-a făcut prin încălzirea lor cu foehnul și introducerea de adeziv prin pensulări repetate. Din cauza porțiunilor arse puternic, la asamblare au rezultat ușoare abateri, dar care nu au afectat forma vasului (Planșa V).

În al treilea stadiu al restaurării, zonele lacunare au fost completate cu ipsos de modelaj. S-a folosit tehnica amprentei interioare, utilizându-se mulajul din ceară dentară. Amprenta s-a luat pe partea originală a vasului, apoi aceasta s-a mutat pe partea lipsă. A urmat turnarea ipsosului din exterior. După întărirea ghipsului, s-au efectuat finisări cu bisturiul și pâzna abrazivă cu granulozitate medie și mică (Planșa VI).

Ultima etapă din procesul de restaurare, integrarea cromatică a completărilor, s-a realizat cu ajutorul culorilor tempera, prin pensulare, în nuanțe apropiate de cele ale vasului (Planșa VII).

Calitatea luminii care cade pe suprafața percepută, modul în care suprafața absoarbe lumina, felul în care lumina reflectată este percepută de receptorii ochiului și modul în care creierul interpretează semnalele de la ochi sunt elemente de care depinde un reușit cromatic reușit (Buys și Oklay 2011: 144).

Pe toată perioada restaurării s-au făcut fotografiile pentru fiecare stadiu și s-a întocmit documentația necesară. La final, s-au efectuat măsurători ale obiectului, acesta având înălțimea de 25 cm, diametrul buzei de 10 cm, diametrul bazei de 10,5 cm, diametrul maxim de 26 cm.

Concluzii

După operațiile de restaurare, s-a reușit redarea semnificației inițiale a obiectului.

Pe tot parcursul acestora, s-au întâmpinat dificultăți minore, de exemplu, asamblarea fragmentelor ceramice cu porțiuni arse puternic, care au creat ușoare abateri ce nu au afectat totuși forma vasului. Respectând normele restaurării, decorul nu a fost reconstituit, pentru că nu s-a știut cu exactitate cum erau redată impresiunile din zonele lipsă.

Deoarece vasul are un mare potențial pentru includerea în circuitul expozițional, s-a optat pentru integrare cromatică, deși în arheologie este preferată absența rețușului pentru o mai bună vizibilitate a informației.

Având în vedere cercetarea culturii Gumelnița, restaurarea acestui vas completează datele deținute atât despre inventarul ceramic al locuinței L.18, despre tipologia formelor existente în așezarea Vitânești 'Măgurice' la sfârșitul fazei A2 din sud-vestul Munteniei, cât și despre decorul folosit în această perioadă.

Mulțumiri

Domnului dr. Radian Romus Andreescu, pentru încrederea acordată, sprijin, sfaturi, încurajări, critici și laude, pentru generozitatea sufletului său. Nu voi mai putea privi ceramica gumelnițeană fără să mă gândesc și la omul care a iubit-o atât de mult.

*„Mă uit la tine, șubredul vas de lut, (...)/ Tu, plin de taine și știrbit în gură,
Ai stat ascuns în arătură (...)/ Tu poți să fii, el poate să nu fie,
Zgâriitura-i teafără și vie (...)/ Brâul tău viu, când mâinile-au murit,
Dă biruință gingașului pipăit. (...)/ Ulciorule de vis și de pământ
El ți-a dat glas. Eu îți voi da cuvânt.” (Arghezi 1987: 54)*

Note

¹ Informație obținută de la Ion Torcică, membru al colectivului de săpătură de pe șantierul arheologic Vitănești 'Măgurice'.

Bibliografie

- Andreescu, R.R., Mirea, P., Moldoveanu, K. și Torcică, I. (2009) 'Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești Măgurice'. *Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria arheologie*, 1: 75-92.
- Andreescu, R.R., Moldoveanu, K., Florea, M., Bîrzu, A., Radu, V., Haită, C., Mirea, P. și Torcică, I. (2019) 'Vitănești, jud. Teleorman. Punct Măgurice', *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2018. A LIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Muzeul Național Brukenthal Sibiu, 13-15 septembrie 2019*, pp. 248-50, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- (2020) 'Vitănești, jud. Teleorman. Punct Măgurice', în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2019. A LIV-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Buzău, 25-27 noiembrie 2020*, pp. 435-8, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- (2021) 'Vitănești, jud. Teleorman. Punct Măgurice', în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2020. A LV-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Sibiu, 29-31 octombrie 2021*, pp. 543-6, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- (2022a) 'Vitănești, jud. Teleorman. Punct Măgurice', în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România: Campania 2021. A LVI-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Oradea, 26-28 mai 2022*, pp. 427-30, București: Institutul Național al Patrimoniului.
- Andreescu, R.R., Moldoveanu, K., Torcică, I., Mirea, P. și Bîrzu, A., (2022b) Cercetări arheologice la Vitănești Măgurice (2009-2019), *Cercetări Arheologice* 29(2): 455-76.
- Arghezi, T (1987) *Arte poetice – versuri*, București: Ed. Albatros.
- Buys, S. și Oakley V. (2011) *The Conservation and Restoration of Ceramics*, New York: Routledge.
- Dumitrescu, Vl. (1968) *Arta neolitică în România*, București: Ed. Meridiane.
- Eliade, M. (2000) *Sacru și profanul*, București: Ed. Humanitas.
- Focillon, H. (1977) *Viața formelor urmată de elogiul mâinii*, București: Ed. Meridiane.
- Gimbutas, M. (1999) *The Living Goddesses*, Berkley: The Regents of University of California Press.
- Voinea, V.M. (2005) *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI. Fazele A1 și A2*, Constanța: Ed. Ex Ponto.

1

2

Planșa I. Imagini aeriene ale așezării de tip *tell* Vitănești 'Măgurice' (foto: Ion Torciță).
Aerial view of Vitănești 'Măgurice' *tell* settlement (photograph by Ion Torciță).

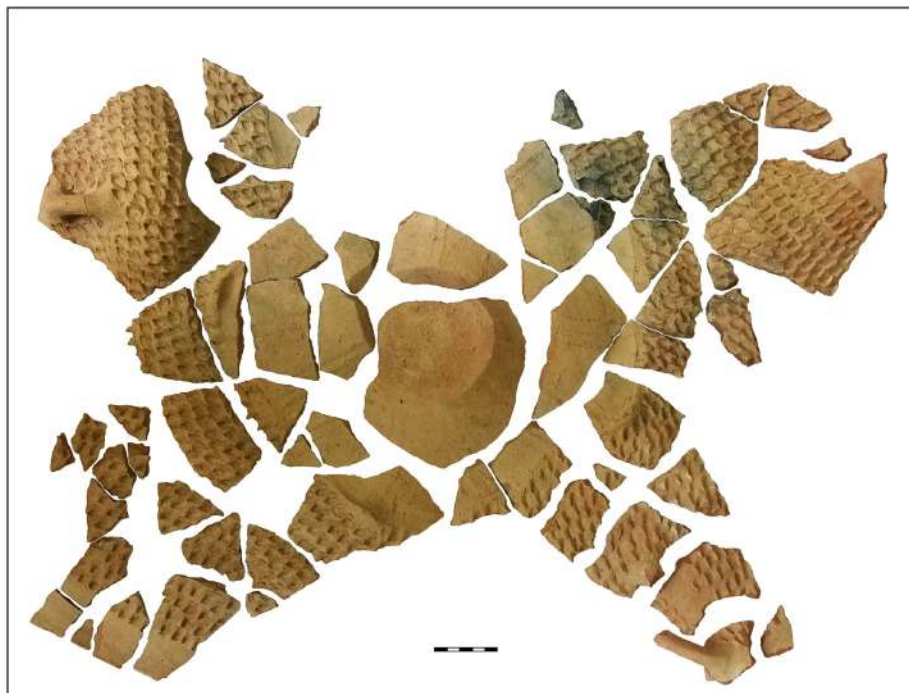

Planșa II. Vasul spart *in situ* (foto: Ion Torcică).

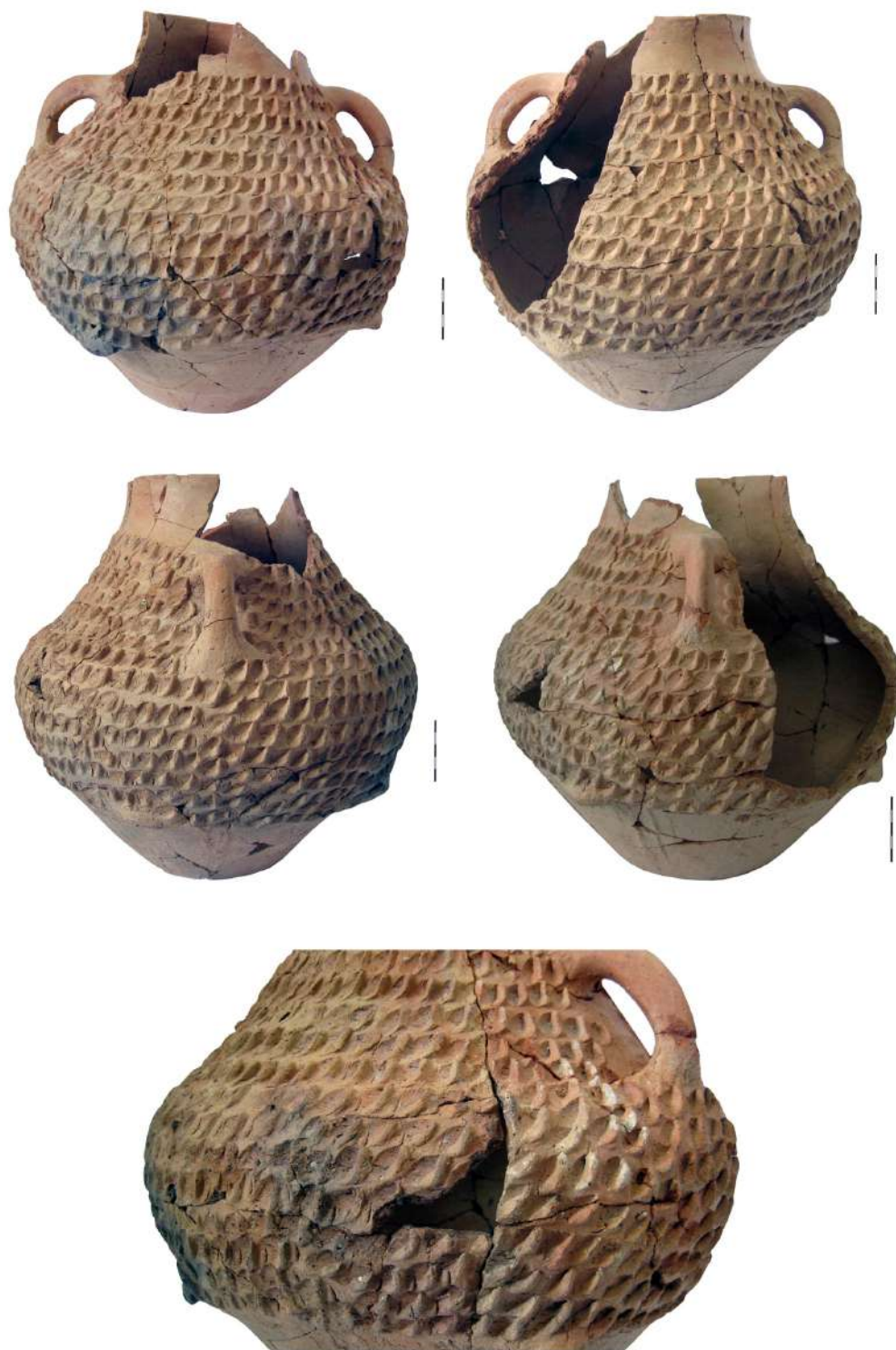
The vessel broken *in situ* (photograph by Ion Torcică).

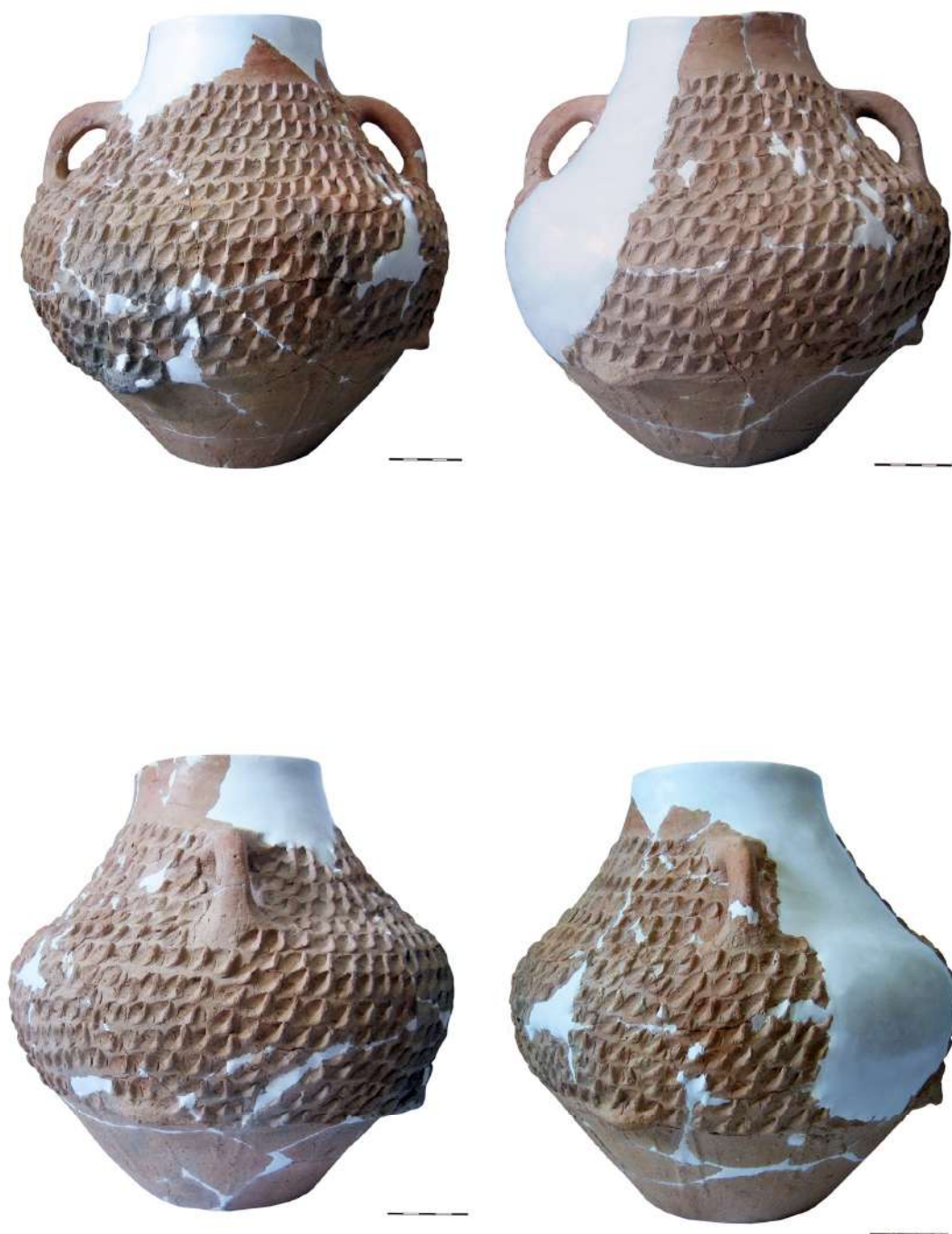
Plansa III. Fragmentele ceramice ale vasului.
The ceramic fragments of the vessel.

Plansa IV. Desfășurarea formei vasului după curățarea mecanică și chimică a fragmentelor ceramice.
Display of the vessel fragments after the mechanical and chemical cleaning.

Plansa V. Asamblarea fragmentelor ceramice.
Refitting of the ceramic fragments.

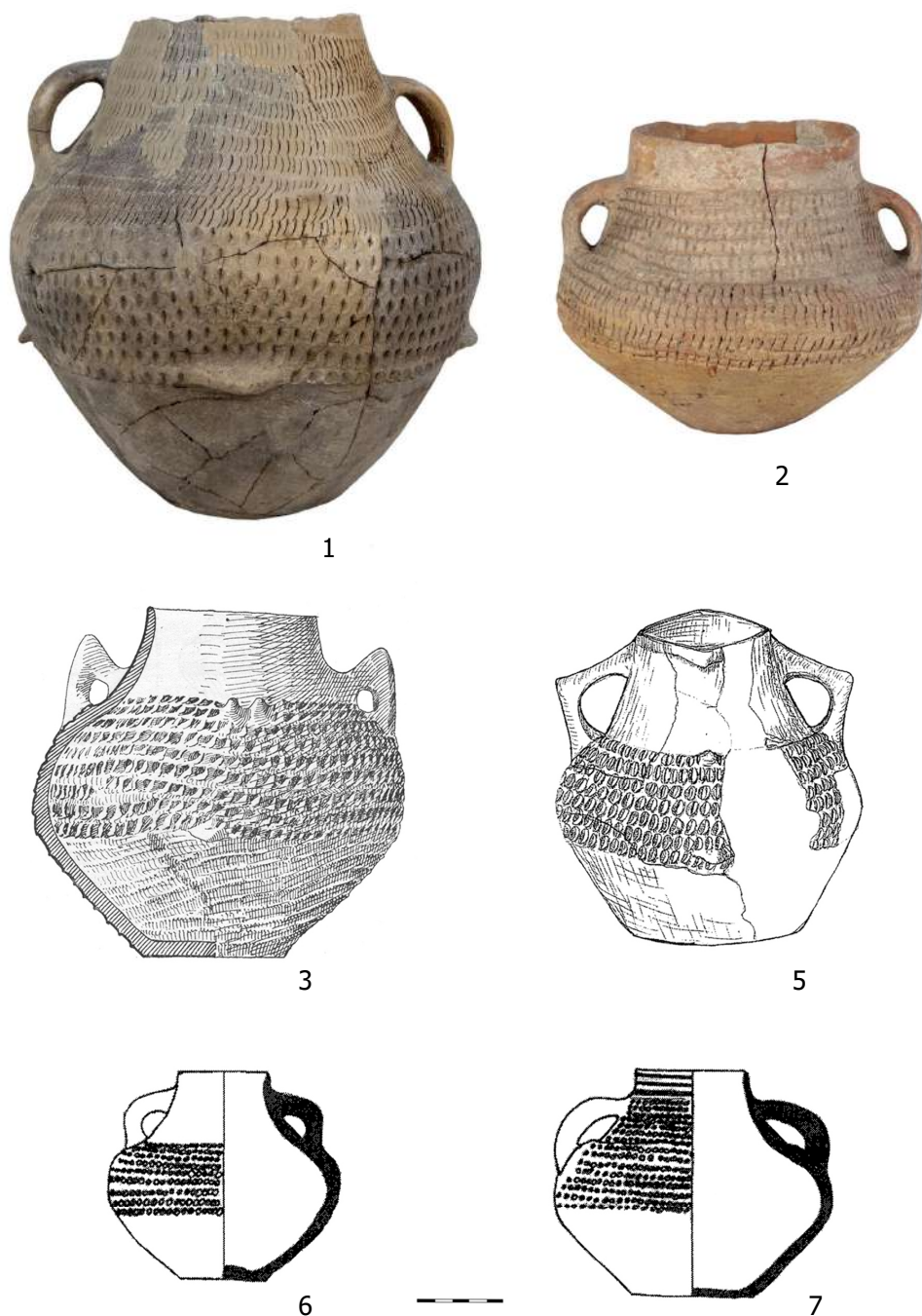
Plansa VI. Completarea zonelor lacunare.

The completion of the lacunar areas with plaster.

Plasa VII. Integrarea cromatică.

Chromatic integration.

Planșa VIII. Vase piriforme de tip 'amphora' descoperite în siturile de la Vitănești (1), Gumelnița (2), Blejești (3), Glina (4), Karanovo (5, 6) (1, 2 - <http://clasate.cimec.ro>; 3, 4 - Voinea 2005: pl.69/2, 6; 5, 6 - Voinea 2005: pl.69/4, 5).

Pyriiform shaped vessels of the 'amphora' type discovered at Vitănești (1), Gumelnița (2), Blejești (3), Glina (4) and Karanovo (5, 6) (1, 2 - <http://clasate.cimec.ro>; 3, 4 - Voinea 2005: pl.69/2, 6; 5, 6 - Voinea 2005: pl.69/4, 5).